

Rapportage kwantitatieve inventarisatie beleving eucharistie/avondmaal

WERKWIJZE

In dit rapport zijn de kwantitatieve gegevens verwerkt van de enquête ‘Beleving van eucharistie en avondmaal’. De kerngroep voor beleving van eucharistie en avondmaal heeft tot de verkenning besloten om een indicatie te krijgen van de beleving bij het grondvlak en om het gesprek aan de basis te stimuleren. De verkenning heeft geen academische of representatieve pretenties, maar wil een indicatie en een impressie geven van hoe er op lokaal niveau tegen het sacrament wordt aangekeken.

We onderscheiden de volgende hoofdstukken:

1. Werkwijze
2. Conclusies
3. Algemene cijfers
4. Denominaties
5. Sekse
6. Ambt
7. Leeftijd
8. Route

Het BEM-rapport uit 1982 geeft een tekst over de eucharistie, waarin verschillende kerken zich herkennen. Onder de titel ‘De betekenis van de eucharistie’ volgen er vijf uitspraken die als uitgangspunt zijn genomen voor de eerste kwantitatieve vraag in de enquête. De eerste uitspraak zegt: ‘De eucharistie als dankzegging aan de Vader’. Dan volgt: ‘De eucharistie als gedachtenis (anamnese) van Christus’. Een derde stelling is: ‘De eucharistie als aanroeping van de heilige Geest’. En de laatste stelling luidt: ‘De eucharistie als maaltijd van het Koninkrijk’. De stellingen zijn basis voor de eerste kwantitatieve vraag in het onderzoek.

De tekst van het Lima-rapport heeft dan een onderdeel onder de titel: ‘De viering van de eucharistie’. In het eerste lid wordt uitgelegd dat de liturgie vanouds uit een aantal elementen bestaat die van uiteenlopend belang zijn. En dan volgt een opsomming: - lofliederen; - schuldbelijdenis; - zondenvergeving; - verkondiging van Gods woord in verschillende vormen; - geloofsbelijdenis (credo); - voorbeden voor de hele kerk en voor de wereld; - het gereed maken van brood en wijn;- dankzegging aan de Vader voor de wonderen van schepping,

verlossing en heiliging (teruggaand op de joodse traditie van de berakah); - de nieuwtestamentische instellingswoorden; - anamnesis of gedachtenis van de grote daden van verlossing, lijden, dood, opstanding, hemelvaart en pinkstergebeuren die de kerk in leven hebben geroepen; - aanroeping van de Heilige Geest over de gemeenschap en over de gaven van brood en wijn (epiclese, hetzij vóór de instellingswoorden of na de gedachtenis, of beide of een andere verwijzing naar de Heilige Geest, waardoor het 'epicletisch' karakter van de eucharistie voldoende tot uitdrukking komt); - toewijding van de gelovigen aan God; - verwijzing naar de gemeenschap der heiligen; - gebed om de wederkomst des Heren en het uiteindelijk zichtbaar worden van zijn Koninkrijk; - het Amen van de hele gemeenschap; - het gebed des Heren; - de vredeskus, teken van verzoening en vrede; - breken van het brood; - eten en drinken in gemeenschap met Christus en met ieder lid van de kerk; - afsluitende lofprijzing.

De teksten zijn iets compacter gemaakt en enigszins bijgesteld op basis van de wensen van de kerngroep. Ook deze variaties zijn ingebracht in het kwantitatieve onderdeel van de enquête. Door op twee manieren een kwantitatieve score te vragen kan de ene reeks van vragen als check dienen voor de andere reeks. De methodiek van scores verschilde: De eerste reeks van vragen moest een score geven naar de mate van herkenning die men bij elk van de onderdelen afzonderlijk had. De tweede reeks van vragen vroeg een keus van enkele onderwerpen die in het bijzonder tot de verbeelding spraken.

Bij de genoemde onderdelen worden in deze presentatie in de regel twee tabellen gegeven. De ene tabel brengt de antwoorden op vraag 3 van de enquête in beeld: *'Geef met een kruisje in een vakje aan in hoeverre u de elementen die genoemd worden voor uw persoonlijk geloof herkent als: absoluut niet herkenbaar / enigszins herkenbaar / herkenbaar / zeer herkenbaar'*. In de verwerking met excel scoort 'absoluut niet herkenbaar' een '1' en vervolgens loopt het op naar 'zeer herkenbaar' een '4'. Die aantallen worden opgeteld en vervolgens gedeeld door het totaal aantal reagerenden (ook de blanco-stemmers).

De tweede tabel gaat in op de vraag: *'U ziet hieronder onderdelen die (kunnen) voorkomen in de liturgie van eucharistie / avondmaal. Omcirkel tenminste drie onderdelen en maximaal zes onderdelen die voor uw persoonlijke beleving bij het sacrament belangrijk zijn'*. Dan volgen er 27 categorieën. Elke keer dat een categorie voorkomt, krijgt het 1 punt. Ook die punten worden opgeteld en het

geheel wordt gedeeld door het totaal aantal scribenten. Dus de maximumeindscore is 1,0. Indien men het genoemde getal keer 100 doet, heeft men het percentage dat spontaan een categorie koos.

Nadat de scores bekend waren is de volgorde in de presentatie hieronder gezet op de volgorde van de keuzes van de respondenten. Als eerste wordt het thema genoemd, dat het vaakst is genoemd.

Bij de diverse deeluitwerkingen wordt in de regel ook steeds de algemene score herhaald, zodat er een referentiekader is waartegen de cijfers per denominatie, sekse, ambtelijkheid etc. kunnen worden afgezet. Men scoort hoger, lager of gelijk aan het algemeen gemiddelde.

Doel van de inventarisatie is te komen tot een soort grootste gemene deler, een beschrijving van de beleving van het sacrament dat in de diverse denominaties herkend wordt. Daarvoor is deze kwantitatieve inventarisatie het begin. Er is ook een kwalitatieve inventarisatie en die twee inventarisaties samen leiden tot een beeld dat verder uitgewerkt wordt met behulp van theologen en kerkelijke leiders tot een gemeenschappelijke tekst.

1. CONCLUSIES

We beginnen met de conclusies en aanbevelingen van het geheel.

1. Het is mogelijk een grootste gemene deler van de beleving van eucharistie en avondmaal te benoemen. De persoon van Christus staat centraal in de beleving van eucharistie en avondmaal. Dat blijkt uit de diverse kwantitatieve vraagstellingen. Gelovigen beleven in het eten en drinken bij het sacrament voor alles de gemeenschap met Christus. Deze gedachte komt overeen met de herkenning dat de gedachtenis van Christus een belangrijk motief is om mee te doen met de viering van eucharistie en avondmaal.

Vervolgens beleven ze ook de gemeenschap met ieder lid van de kerk. De gemeenschap van de gelovigen is direct verbonden met deze gemeenschap aan Christus. Ongeacht de denominatie en ongeacht de persoonlijke achtergrond komen deze elementen steeds weer als eersten naar voren en de herkenning is volop aanwezig.

Zowel een vraag naar 'herkenning' als een vraag naar 'beleving' brengen deze twee thema's als de meest centrale voor alle gelovigen naar voren, in die zin leiden de twee wijzen van vraagstelling (vraag 3 en 4) tot dezelfde conclusie.

2. Bij de denominaties merk je, dat de beleving van het sacrament aansluit bij een theologisch accent van zo'n denominatie. En toch is de grootste gemene deler waarin men overeenstemt met andere kerken in de regel beduidend groter dan de eigen nuance. Het zou een groot goed zijn als de inventarisatie er toe kan leiden dat er een tekst komt waarin die grootste gemene deler onder woorden kan worden gebracht, zonder dat denominaties de neiging hebben om alsnog de nuance van de eigen kerk dominant in te brengen. Wat kerken bindt is groter dan wat kerken scheidt.

3. De geloofsbeleving van vrouwen wijkt op nuances af van die van de mannen. Het relationele aspect, zoals het naar voren komt in de zegen en wegzending (relatie tot elkaar) scoort hoger bij vrouwen dan bij mannen. Mannen geven hogere prioriteit aan de instellingswoorden. Deze onderscheiden accenten komen niet in mindering op de centrale beleving van het sacrament, die voor mannen en vrouwen dezelfde is.

4. De geloofsbeleving van mensen onder de vijftig jaar wijkt op nuances af van de geloofsbeleving van mensen boven de vijftig. Elementen als de dank voor de wonderen van schepping, verlossing, opstanding, hemelvaart en Pinksteren en ook de aanroeping van de heilige Geest en de verbondenheid met het lijden, sterven en de opstanding zijn groter bij de groep onder de vijftig dan bij de groep boven de vijftig. Elementen als voorbede en credo scoren wat lager. Oftewel: spirituele waarden krijgen extra accent bij de groep onder de vijftig.

De dankbaarheid speelt zowel bij rooms-katholieken als bij protestanten onder de vijftig een grotere rol dan bij mensen van de eigen denominatie boven de vijftig jaar. Verder blijkt er onder de vijftigminners over het algemeen meer herkenning te zijn dan bij mensen boven de vijftig jaar. Dat is vanuit oecumenisch en confessioneel perspectief een positieve ontwikkeling. De algemene tendens als zodanig is gelijk bij mensen boven de vijftig en mensen onder de vijftig.

5. De geloofsbeleving onder ambtsdragers is intensiever waar het gaat om de beleving van de gemeenschap onder elkaar. Ook het bidden voor de wereld en de lofprijzing scoort iets hoger. Ook hier gaat het om nuances en niet om tegengestelde tendensen van het algemene beeld.

6. Op nuances kan je bij de verschillende denominaties iets terugvinden in de beleving van de liturgie en de theologie (en misschien ook wel de sociologie) zoals ze binnen de diverse kerken zijn te vinden. Een doopsgezinde en een

remonstrant scoren sterker op het bidden voor de wereld, terwijl het element van de schuldbelijdenis zwakker vertegenwoordigd is. Bij een baptist en een lid van de Evangelische Broedergemeente zie je meer aandacht voor lofprijzing. Bij een rooms-katholiek is een typering van eucharistie als ‘maaltijd van het koninkrijk’ minder herkenbaar. Belangrijk zijn elementen als: schuldbelijden, credo, bidden voor kerk, bidden voor wereld, gebed van de Heer. Bij een PKN-er past dankzegging, gedachtenis, gemeenschap gelovigen en ook maaltijd van de Heer. Je merkt dat er toch zoiets bestaat als ‘authentiek eigen aan een concrete kerk’.

7. Soms tussen de regels door merk je even hoezeer mensen sociologisch bepaald zijn. Als ze klassieke termen missen, ook al zit de term opgesloten in een andere term, noemen ze toch even de oude, vertrouwde term. Het impliceert een oecumenische opdracht en belofte: Als je mensen duurzaam in bepaalde termen informeert, maken ze zich de terminologie op een gegeven ogenblik eigen. Oftewel door het jargon gemeenschappelijk te nemen, breng je mensen over generaties heen dichterbij elkaar. Die tendens kan je ook waarnemen als je de scores van de minvijftigers vergelijkt met de scores van de mensen boven de vijftig jaar.

8. Bij het ontvangen van de formulieren, konden we merken hoezeer het medium mede bepalend is voor de respons die je krijgt. Aanvankelijk werden de lijsten uitgezet via de sleutelpersonen van de kerk. De responsies kwamen vooral van mensen boven de vijftig jaar. Daarna volgde een digitaal aanbod en enige publiciteit via de sociale media. Onder die respondenten zitten bijna alle vijftigminners. Mensen die op de valreep aan het einde nog scores instuurden hadden een iets relativerender inbreng dan de mensen die direct na het vrijkomen van de teksten al reageerden.

2. ALGEMENE CIJFERS

In totaal zijn er 611 geldige respondenten die hun reacties op tijd terugstuurd. Het aantal vrouwen daaronder is 313 en het aantal mannen 298. De gemiddelde leeftijd is 61,07 jaar. De gemiddelde leeftijd bij de vrouwen is 62,8 jaar. In totaal zijn er 88 mensen onder de 50 jaar, de gemiddelde leeftijd in deze groep is 39,80 jaar. Het aantal ambtsdragers is 177; de gemiddelde leeftijd bij de ambtsdragers is 59,57 jaar. Per denominatie ziet het beeld van reagerenden er als volgt uit:

Kerkgenootschap:	Reacties:
Protestantse Kerk > 50	183
Protestantse Kerk < 50	25
Rooms-Katholieke Kerk >50	104
Rooms-Katholieke Kerk < 50	17
Oud-Katholieke Kerk	95
Doopsgezinden	38
Baptisten	28
Evangelische Broedergemeente	25
Remonstranten	20
V. Zendingsgemeente	13
Christengemeente	8
NAK	7
Gereformeerde Kerk vrijgemaakt	6
Apostolisch	6
Nederlands Gereformeerd	6
Overig	5
Crossroads	4
Oecumenisch	4
Geen	4
Vrijzinnig	2
Orthodox	2
Anglicaans	2
Overig	2
NPB	1
Christelijk Gereformeerd	1
VEG	1
Nazarener	1
Pinkstergemeente	1
	611

tabel 1

We maken in bovenstaand overzicht bij de twee grootste kerken onderscheid tussen vijftig en ouder en onder de vijftig. Op die manier kunnen we ook in beeld brengen in hoeverre leeftijd een verschil biedt waar het gaat om beleving.

Op de vraag om in vijf categorieën een keus te maken en aan te geven in hoeverre er sprake was van herkenning was de score als volgt:

Eucharistie / avondmaal als:	
Gedachtenis van Christus	3,31
Gemeenschap van de gelovigen	3,25
Dankzegging aan de Vader	2,97
Aanroeping van de heilige Geest	2,63
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53
Andere	0,21

tabel 2

Gelet op het feit dat ook blanco scores meetellen, kan worden geconcludeerd dat de eerste drie elementen herkenbaar tot zeer herkenbaar zijn. De gedachtenis van Christus is het sterkst onder de gelovigen aanwezig. Ook de gemeenschap van de gelovigen en de dankzegging aan de Vader worden sterk beleefd. De twee laatste categorieën ‘aanroeping van de heilige Geest’ en ‘maaltijd van het Koninkrijk’ zijn met een score tussen 2 (‘enigszins herkenbaar’) en 3 (‘herkenbaar’) redelijk herkenbaar.

Voor de verdere analyse zullen met name de drie eerst genoemden moeten worden getoetst op de vraag of de drie categorieën ook voor de diversiteit aan denominaties en sekse richting de 3 uitgaan (‘herkenning’). Indien er geen substantiële afwijkingen zijn, kunnen ze een rol spelen bij het verwoorden van een gemeenschappelijke beleving.

Hieronder volgt een overzicht van de persoonlijke beleving. In feite keert vraag 3 vanuit een andere methodiek en een verdere uitwerking van de onderdelen van het sacrament daarbij terug. De keuzemogelijkheden zijn – zoals gezegd - geformuleerd op basis van de Lima-teksten, waarin de toenaderingen van de kerken op het gebied van het sacrament verder in beeld zijn gebracht.

	Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Totaal	Coëfficiënt
1	w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	267	0,44
2	x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	243	0,4
3	b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	222	0,36
4	a. als we de lof van God zingen	185	0,3
5	g. als we bidden voor de wereld	183	0,3
6	e. als we het geloof belijden (credo)	176	0,3
7	j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	175	0,3
8	z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	171	0,28
9	t. als we het gebed van de Heer bidden	167	0,27
10	d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	152	0,25
11	l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	140	0,23
12	k. als we denken aan lijden, sterven en dood	137	0,22
13	c. als we de bijbel lezen	125	0,2
14	i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	112	0,18
15	n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	101	0,17
16	r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	95	0,16
17	p. als we ons toewijden aan God	92	0,15
18	v. als we het brood breken	90	0,15
19	h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	82	0,13
20	u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	78	0,13
21	q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	55	0,09
22	o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	52	0,09
23	s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	49	0,08
24	y. als we een zending ontvangen voor de wereld	45	0,07
25	f. als we bidden voor de kerk	38	0,06
26	m. als we geld geven voor de diakonie	25	0,04
27	aa. Andere	22	0,04

tabel 3

In bovenstaande tabel is weergegeven welke onderdelen men persoonlijk als belangrijk beleeft bij het sacrament. De een-na-laatste kolom geeft in absolute aantallen de frequentie dat een element is genoemd (de maximale score is dus 611); de laatste kolom geeft het gewogen gemiddelde qua frequentie; dus 0,44 (coëfficiënt) oftewel 44 procent van de respondenten (percentage) noemde spontaan: ‘als we eten en drinken in gemeenschap met Christus’.

De uitspraken stonden in de enquête op een volgorde van a t/m z. In bovenstaand schema zijn de uitspraken geordend op basis van frequentie. Dus de meest voorkomende uitspraak (w in de enquête) is als eerste genoemd etc.

‘Als we eten en drinken in gemeenschap met Christus’ en ‘Als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid van de kerk’ blijken de twee categorieën die het beste aansluiten bij de gevoelens van de gelovigen.

Op grond van bovenstaande cijfers kan er een eerste omschrijving volgen: Gelovigen beleven in het eten en drinken bij het sacrament voor alles de gemeenschap met Christus. Vervolgens beleven ze ook de gemeenschap met ieder lid van de kerk. Bij het schuld belijden ontvangt de gelovige de vergeving van de zonden. Gelovigen hebben ook een sterke beleving bij het zingen van de lof voor God, bij het bidden voor de wereld en bij het belijden van het geloof.

Opmerkelijk laag scoort het moment dat er geld wordt gegeven voor de diaconie.

3. DENOMINATIE

We brengen nu verschillende deelrapportages in beeld. Omdat het voor de oecumene van belang is de verschillende denominaties recht te doen, volgen hieronder diverse kerken. Het moge duidelijk zijn dat de conclusies kwetsbaarder worden naarmate het aantal respondenten afneemt. Als de respons te klein wordt, zijn analyses achterwege gelaten; alleen voor de kleine protestantse kerken is een uitzondering gemaakt; ze zijn als cluster opgenomen. De bedoeling van de analyse is een check te maken in hoeverre de tendensen bij de denominaties aansluiten dan wel zich onderscheiden van de algemene tendens.

Rooms-Katholieke Kerk

Voor de Rooms-Katholieke Kerk van mensen die reageerden boven de vijftig, ziet het lijstje er als volgt uit:

Eucharistie / avondmaal als:	Allen	RK > 50 jr
Gedachtenis van Christus	3,31	3,44
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,22
Dankzegging aan de Vader	2,97	3,15
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	2,95
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	2,42
Andere	0,21	0,53

tabel 4

De volgorde is gelijk aan het totaal. Meer herkenning is er op de punten van de gedachtenis van Christus, de dankzegging aan de Vader en de aanroeping van de heilige Geest. Bij 'andere' vulden verschillende mensen klassiek rooms-katholieke woorden in.

Als we de leeftijdsgroep van onder de 50 jaar toevoegen, zien we een kleine verschuiving:

Eucharistie / avondmaal als:	Allen	RK>50jr	RK<50jr
Gedachtenis van Christus	3,31	3,44	3,53
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,22	3,35
Dankzegging aan de Vader	2,97	3,15	3,53
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	2,95	3,24
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	2,42	2,47
Andere	0,21	0,53	0

tabel 5

De mensen onder de 50 jaar scoren over de hele linie hoger dan de rooms-katholieken boven de 50 jaar. De dankzegging is prominenter dan bij de ouderen en komt met de gedachtenis van Christus op een eerste plaats. De gemeenschap van de gelovigen zit met een score van 3,35 ook nog altijd boven het gemiddelde van de lijst. Het besef van ‘Maaltijd van het Koninkrijk’ zit net iets onder het totaalgemiddelde. Gelet op de 17 respondenten van de groep RKK onder de vijftig jaar, moeten we voorzichtig zijn met het neerzetten van al te stevige conclusies, waar de verschillen een kwestie zijn van tienden.

	Belangrijk voor persoonlijke	Alle	RK>5	Aanta	Positi
1	belastingen eten en drinken in gemeenschap met	n 0,4	0 0,4	l 4	e 2
2	Christus we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid	40,	0,3	3	7
3	in de kerk we schuldbelijden en vergeving van zonden	0,3	0,4	4	1
4	antifonen de lof van God	60,	0,2	7	1
5	zingen we bidden voor de	0,	0,2	3	19
6	verstand we het geloof belijden	0,	0,3	0	3
7	credo we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe	0,	80,	9	8
8	Zestamentie zegen van een wegzending	0,2	0,2	1	1
9	ontvangen het gebed van de Heer	0,2	0,3	7	03
1	bidde we luisteren naar uitleg van Gods	0,2	0,3	9	6
0	Woord we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en	0,2	0,1	4	1
1	Rinksteren denken aan lijden, sterven en	0,2	0,1	9	4
2	doats we de bijbel	20,	0,3	7	55
3	lezen we God danken voor wonderen schepping, verlossing,	0,1	0,1	6	1
4	heils we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd.	0,1	0,2	7	5
5	Gaten we bidden om wederkomst en zichtbaar worden	0,1	0,0	35	1
6	koninkrijk ons toewijden aan	0,1	0,1	1	4
7	Gods we het brood	0,1	0,1	4	9
8	breken we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt	0,1	0,0	79	2
9	woorden we de vredeskus geven als teken verzoening en	0,1	0,1	2	7
0	vrede we verwijzen naar de gemeenschap der	0,0	0,0	07	3
1	beitgen we de heilige Geest aanroepen over brood	0,0	0,1	1	2
2	enalsje we als gemeenschap ons Amen	0,0	0,0	34	0
3	verzoeken een zending ontvangen voor de	0,0	0,1	1	6
4	verstand we bidden voor de	0,0	40,	5	8
5	kerk als we geld geven voor de	0,0	0,0	01	1
0	diakonie	0,0	0,0	5	7
7	Andere	4	5		4

tabel 6

Voor de rooms-katholieken scoren relatief hoger dan het gemiddelde: schuldbelijdenis, het gebed van de Heer, het credo en het bijbellezen. Iets lager dan gemiddeld zitten onder meer: de gemeenschap met ieder lid van de kerk en de lofprijzing.

Als je ook de rooms-katholieken onder de vijftig jaar er naast plaats zijn er veel verschillen. Vermoedelijk speelt hier ook het geringe aantal inzenders mee, waardoor de invloed van de individuele stemmer sterker doorklinkt. Toch een paar opvallende elementen.

Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	FK<50	FK<50	Pos.>50	Pos.<50
1 w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,41	0,24	2	8
2 x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,32	0,18	7	9
3 b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,45	0,59	1	1
4 a. als we de lof van God zingen	0,3	0,22	0,12	11	13
5 g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,29	0,12	9	13
6 e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,38	0,53	3	2
7 j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,3	0,53	8	2
8 z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,26	0,47	10	4
9 t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,38	0,47	3	4
10 d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,33	0,06	6	19
11 l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,18	0,06	14	19
12 k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,16	0,06	15	19
13 c. als we de bijbel lezen	0,2	0,35	0,35	5	7
14 i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,16	0,18	15	9
15 n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,22	0,41	11	6
16 r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,05	0,12	24	13
17 p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,13	0,18	19	9
18 v. als we het brood breken	0,15	0,16	0	15	24
19 h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,09	0,18	22	9
20 u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0,19	0,12	13	13
21 q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,07	0,12	23	13
22 o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0,13	0	20	19
23 s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,04	0,12	26	13
24 y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0,14	0,06	18	19
25 f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,1	0,06	21	19
26 m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,01	0	27	24
27 aa. Andere	0,04	0,05	0	24	24

tabel 7

Het besef van schuldbelijdenis en vergeving van zonden is zowel voor onder de vijftig als boven de vijftig misschien wel een belangrijkste beleving bij de viering van de eucharistie. Bij mensen onder de vijftig zijn ook belangrijke belevingsmomenten: het credo, de instellingswoorden, het gebed van de Heer en de zegen. Net als bij de vijftigplussers speelt het motief van de gemeenschap met ieder lid van de kerk minder en ook het bidden voor de wereld is minder prominent aanwezig.

Het zijn met andere woorden nog sterker de liturgische formulieren die herkenning geven en de gemeenschapsgedachte met mensen is minder prominent.

Protestantse Kerk in Nederland

Als we de cijfers van de PKN boven de vijftig vergelijken met de algemene cijfers, valt op dat de cijfers ietwat lager liggen dan het gemiddelde. Er is dus minder herkenning dan men globaal waarneemt, al blijven de scores onverkort hoog. Verder valt op dat het thema ‘Maaltijd van het Koninkrijk’ hoger scoort dan ‘Aanroeping van de heilige Geest’ en dat de gemeenschap van de gelovigen meer herkenning geeft dan de

gedachtenis van Christus, ook al mag je statisch gezien geen onderscheid maken op basis van 0,01 verschil.

Eucharistie / avondmaal als:	Totaal	PKN>50
Gedachtenis van Christus	3,34	3,1
Gemeenschap van de gelovigen	3,26	3,11
Dankzegging aan de Vader	3,05	2,67
Aanroeping van de heilige Geest	2,73	2,33
Maaltijd van het Koninkrijk	2,59	2,53
Andere	0,15	0,15

tabel 8

Als we de cijfers van de PKN-ers onder de 50 er naast zetten, komt men dichter bij het gemiddelde. Opvallend blijft de relatief hoge score voor ‘Maaltijd van het Koninkrijk’, al blijft de positionering laag. Voor jonge mensen speelt de gedachte ‘gemeenschap van de gelovigen’ meer dan ‘gedachtenis van Christus’; een lijn die je ook bij de vijftigplussers al voorzichtig zich zag aftekenen.

Net als bij de rooms-katholieke min-vijftigers scoort de ‘dankzegging aan de Vader’ bij de protestantse min-vijftigers hoger dan bij hun denominatiegenoten boven de vijftig.

Eucharistie / avondmaal als:	Totaal	PKN>50	PKN<50
Gedachtenis van Christus	3,34	3,1	3,08
Gemeenschap van de gelovigen	3,26	3,11	3,40
Dankzegging aan de Vader	3,05	2,67	3,14
Aanroeping van de heilige Geest	2,73	2,33	2,72
Maaltijd van het Koninkrijk	2,59	2,53	2,92
Andere	0,15	0,15	0,00

tabel 9

Gevraagd naar de persoonlijke beleving, zijn er geen grote verschuivingen ten opzichte van het algemene beeld. PKN scoort hoger met het bidden om de wederkomst en het Koninkrijk. Men scoort lager met het toewijden aan God.

	Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Totaal	PKN>50	Aantal	Positie
1	w. als we weten en drinken in gemeenschap met Christus	0,45	0,46	55	1
2	x. als we weten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,41	0,45	54	2
3	b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,35	0,35	42	4
4	e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,33	39	6
5	j. als we instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,34	41	5
6	g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,39	46	3
7	t. als we het gebed van de Heer bidden	0,29	0,26	31	10
8	a. als we de lof van God zingen	0,29	0,33	39	6
9	z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,27	0,33	39	6
10	l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,29	34	9
11	d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,23	0,22	26	13
12	k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,24	28	11
13	c. als we de bijbel lezen	0,2	0,17	20	14
14	n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. gaven	0,19	0,13	16	16
15	i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,12	14	19
16	p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,11	13	21
17	r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,15	0,23	27	12
18	v. als we het brood breken	0,15	0,15	18	15
19	h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,14	0,12	14	19
20	u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,12	0,1	12	22
21	q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,13	15	17
22	o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,08	0,08	10	24
23	s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,13	15	17
24	f. als we bidden voor de kerk	0,07	0,08	10	24
25	y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0,1	12	22
26	m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,08	9	26
27	aa. Andere	0,03	0,03	3	27

tabel 10

Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	PKN>50	PKN<50	Pos.>50	Pos.<50
1 w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,45	0,36	1	2
2 x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,44	0,48	2	1
3 b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,37	0,16	3	16
4 a. als we de lof van God zingen	0,3	0,36	0,36	4	2
5 g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,36	0,36	4	2
6 e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,28	0,36	8	2
7 j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,31	0,36	6	2
8 z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,31	0,28	7	7
9 t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,21	0,28	13	7
10 d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,25	0,12	10	20
11 l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,27	0,24	9	9
12 k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,24	0,24	11	9
13 c. als we de bijbel lezen	0,2	0,19	0,16	14	16
14 i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,14	0,2	17	12
15 n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,12	0,04	20	27
16 r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,21	0,24	12	9
17 p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,11	0,2	21	12
18 v. als we het brood breken	0,15	0,15	0,2	15	12
19 h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,13	0,16	18	16
20 u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0,14	0,2	16	12
21 q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,13	0,08	19	22
22 o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0,09	0,08	24	22
23 s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,11	0,16	22	16
24 y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0,1	0,12	23	20
25 f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,06	0,08	26	22
26 m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,08	0,08	25	22
27 aa. Andere	0,04	0,04	0,08	27	22

tabel 11

Net als bij de RKK is de rij bij de PKN onder de vijftig behoorlijk afwijkend van de rij boven de vijftig. Opvallend meer affiniteit is er onder meer bij: lofprijzing, bidden voor de wereld, credo, instellingswoorden. Beduidend minder affiniteit heeft men met het schuldbelijden en het luisteren naar Gods Woord in verbondenheid met het sacrament.

Oud-Katholieke Kerk

Het beeld van de Oud-Katholieke Kerk is conform het totaalplaatje, met meer herkenning nog op alle onderdelen. Het laat zich vermoeden dat een kleinere kerk meer uit leden bestaat die zich bewust zijn van de verschillende onderdelen van de liturgie en dus iets hogere waardering aanreiken.

Eucharistie / avondmaal als:	Totaal	OKK
Gedachtenis van Christus	3,31	3,34
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,29
Dankzegging aan de Vader	2,97	3,18
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	3,17
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	2,71
Andere	0,21	0,18

tabel 12

	Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	OKK	Aantal	Positie
1	w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,54	51	1
2	x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,35	33	4
3	b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,43	41	2
4	a. als we de lof van God zingen	0,3	0,26	25	10
5	g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,31	29	6
6	e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,42	40	3
7	j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,14	13	17
8	z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,31	29	6
9	t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,34	32	5
10	d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,28	27	8
11	l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,19	18	12
12	k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,16	15	15
13	c. als we de bijbel lezen	0,2	0,17	16	14
14	i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,21	20	11
15	n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,28	27	8
16	r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,18	17	13
17	p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,13	12	19
18	v. als we het brood breken	0,15	0,07	7	22
19	h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,13	12	19
20	u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0,14	13	17
21	q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,04	4	24
22	o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0,15	14	16
23	s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,13	12	19
24	y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0	0	27
25	f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,06	6	23
26	m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,03	3	25
27	aa. Andere	0,04	0,03	3	25

tabel 13

De Oud-Katholieke Kerk doet in de hoogste prioriteringen mee met het gemiddelde. Minder herkenbaar dan gemiddeld zijn: de instellingswoorden en de lofprijzing. Meer herkenbaar dan gemiddeld zijn: het credo, het gebed van de Heer en de zegen.

Doopsgezind

Het beeld van de doopsgezinden wijkt af van de andere kerken, in die zin, dat de gemeenschap van de gelovigen het hoogst scoort, op de voet gevolgd door 'de gedachtenis van Christus'. Hier staat de 'aanroeping van de Geest' onderaan en ook het element van 'Dankzegging' heeft relatief

weinig bijval. De twee hoogste elementen geven volop herkenning, dus wat dat betreft hoeft het algemene beeld niet bijgesteld te worden. Op de andere onderdelen zit enige terughoudendheid en past voorzichtigheid qua conclusies.

Eucharistie / avondmaal als:	Allen	DG
Gedachtenis van Christus	3,31	3,13
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,42
Dankzegging aan de Vader	2,97	2,24
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	1,53
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	2,18
Andere	0,21	0,11

tabel 14

Hieronder volgt de lijst met wat mensen persoonlijk aanspreekt. Er is een heldere tendens waar te nemen van de manier waarop doopsgezinden naar het sacrament kijken.

Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	DG	Aantal	Positie
1 w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,29	11	4
2 x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,66	25	1
3 b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,05	2	22
4 a. als we de lof van God zingen	0,3	0,29	11	4
5 g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,63	24	2
6 e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,08	3	15
7 j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,37	14	3
8 z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,24	9	8
9 t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,18	7	9
10 d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,29	11	4
11 l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,11	4	12
12 k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,16	6	10
13 c. als we de bijbel lezen	0,2	0,26	10	6
14 i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,05	2	22
15 n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0	0	25
16 r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,08	3	15
17 p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,08	3	15
18 v. als we het brood breken	0,15	0,26	10	6
19 h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,11	4	12
20 u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0,11	4	12
21 q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,08	3	15
22 o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0,08	3	15
23 s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0	0	25
24 y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0,13	5	11
25 f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,08	3	15
26 m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,03	1	24
27 aa. Andere	0,04	0,08	3	15

tabel 15

Hoger dan gemiddeld worden gewaardeerd: de gemeenschap met ieder lid van de kerk, het bidden voor de wereld en het uitspreken van de instellingswoorden. Lager dan elders categoriseert men de schuldvergeving en het credo. Vanuit de theologie van de doopsgezinden is deze beleving redelijk consistent.

Baptisten

Eucharistie / avondmaal als:	Allen	Baptisten
Gedachtenis van Christus	3,31	3,61
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,46
Dankzegging aan de Vader	2,97	3,5
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	2,79
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	2,89
Andere	0,21	0

tabel 16

De Baptisten volgen het algemene patroon, met op alle onderdelen nog meer herkenning dan gemiddeld.

Belangrijk voor persoonlijke beleving:		Allen	Baptisten	Totaal	Positie
1	w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,71	20	1
2	x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,32	9	8
3	b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,18	5	11
4	a. als we de lof van God zingen	0,3	0,5	14	2
5	g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,07	2	20
6	e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,11	3	14
7	j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,36	10	5
8	z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,29	8	9
9	t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,11	3	14
10	d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,18	5	11
11	l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,39	11	4
12	k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,46	13	3
13	c. als we de bijbel lezen	0,2	0,11	3	14
14	i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,36	10	5
15	n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,25	7	10
16	r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,11	3	14
17	p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,36	10	5
18	v. als we het brood breken	0,15	0,11	3	14
19	h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,14	4	13
20	u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0	0	23
21	q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,11	3	14
22	o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0	0	23
23	s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,04	1	22
24	y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0	0	23
25	f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,07	2	20
26	m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0	0	23
27	aa. Andere	0,04	0,04	1	22

tabel 17

Opvallend hoger dan gemiddeld scoren: als we denken aan lijden, sterven en dood; als we de lof zingen; als we denken aan verlossing, opstanding, hemelvaart en pinksteren, als we God dank voor de wonderen van schepping, verlossing en heiliging. Lager scoren schuldbelijdenis, credo, bidden voor de wereld en gebed van de Heer. De beleving volgt in dezen de theologie. Opmerkelijk is hoe doopsgezind en baptist accenten leggen waarin ze elkaars omgekeerde spiegelbeeld zijn.

Kleine gereformeerde kerken

Gereformeerd vrijgemaakt, Christelijk gereformeerd en Nederlands gereformeerd zijn bij elkaar genomen. De totaalscore zit binnen de algemene lijn; zij het dat de maaltijd van het Koninkrijk op 3 uitkomt en aldus meer herkend wordt dan in het overzicht van alle kerken bij elkaar, waar de maaltijd op nummer 5 staat.

Eucharistie / avondmaal als:	Allen	Ref.
Gedachtenis van Christus	3,31	3,77
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,54
Dankzegging aan de Vader	2,97	2,92
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	2,23
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	3
Andere	0,21	0

tabel 18

Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	Reformat	Aantal	Positie
1 w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,62	8	1
2 x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,62	8	1
3 b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,46	6	3
4 a. als we de lof van God zingen	0,3	0,38	5	4
5 g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,08	1	16
6 e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,15	2	10
7 j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,23	3	8
8 z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0	0	20
9 t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0	0	20
10 d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,08	1	16
11 l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,15	2	10
12 k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,31	4	6
13 c. als we de bijbel lezen	0,2	0,38	5	4
14 i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,15	2	10
15 n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,08	1	16
16 r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,31	4	6
17 p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,15	2	10
18 v. als we het brood breken	0,15	0,23	3	8
19 h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,08	1	16
20 u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0	0	20
21 q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,15	2	10
22 o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0	0	20
23 s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0	0	20
24 y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0	0	20
25 f. als we bidden voor de kerk	0,06	0	0	20
26 m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,15	2	10
27 aa. Andere	0,04	0	0	20

tabel 19

Credo, gebed voor de wereld en gebed van de Heer, als ook de zegen scoren lager. Bijbellezen en bidden om de wederkomst scoren hoger dan gemiddeld. De tendens wijkt verder niet van het algemene beeld af.

EBG

Bij de EBG scoort de dankzegging het hoogst, die bij het totaal op nummer 3 staat. Verder is de score vergelijkbaar met het totaal. De gedachtenis van Christus staat op twee en zie verder de lijn binnen de andere tradities.

Eucharistie / avondmaal als:	Totaal	EBG
Gedachtenis van Christus	3,34	3,08
Gemeenschap van de gelovigen	3,26	2,8
Dankzegging aan de Vader	3,05	3,32
Aanroeping van de heilige Geest	2,73	2,68
Maaltijd van het Koninkrijk	2,59	2,36
Andere	0,15	0,32

tabel 20

Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	EBG	Aantal	Positie
1 w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,2	5	11
2 x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,24	6	7
3 b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,6	15	1
4 a. als we de lof van God zingen	0,3	0,4	10	2
5 g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,16	4	13
6 e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,36	9	3
7 j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,24	6	7
8 z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,24	6	7
9 t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,2	5	11
10 d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,28	7	6
11 l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,24	6	7
12 k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,32	8	5
13 c. als we de bijbel lezen	0,2	0,12	3	15
14 i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,36	9	3
15 n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,12	3	15
16 r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,12	3	15
17 p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,16	4	13
18 v. als we het brood breken	0,15	0,04	1	21
19 h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,04	1	21
20 u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0	0	24
21 q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,08	2	18
22 o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0,04	1	21
23 s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,08	2	18
24 y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0	0	34
25 f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,08	2	18
26 m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0	0	24
27 aa. Andere	0,04	0	0	24

tabel 21

De gemeenschap met Christus en de gemeenschap met de andere leden liggen hier minder dominant dan bij het totaal. Schuldbelijdenis, dank en lofprijzing scoren hoger.

Remonstranten

Bij de Remonstranten is de herkenning over de hele linie lager dan het totaal. De gemeenschap van de gelovigen scoort als eerste, de volgorde daarna is vergelijkbaar met het totaal.

Eucharistie / avondmaal als:	Allen	Remo
Gedachtenis van Christus	3,31	2,8
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,3
Dankzegging aan de Vader	2,97	2,45
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	2,25
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	1,75
Andere	0,21	0,6

tabel 22

Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	Remons	Aantal	Positie
1 w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,35	7	5
2 x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,6	12	1
3 b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0	0	21
4 a. als we de lof van God zingen	0,3	0,3	6	6
5 g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,3	6	6
6 e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,05	1	18
7 j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,2	4	10
8 z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,4	8	3
9 t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,45	9	2
10 d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,2	4	10
11 l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,1	2	12
12 k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,1	2	12
13 c. als we de bijbel lezen	0,2	0	0	21
14 i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,1	2	12
15 n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,1	2	12
16 r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0	0	21
17 p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,1	2	12
18 v. als we het brood breken	0,15	0,25	5	9
19 h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,4	8	3
20 u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0,3	6	6
21 q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,05	1	18
22 o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0	0	21
23 s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0	0	21
24 y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0	0	21
25 f. als we bidden voor de kerk	0,06	0	0	21
26 m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,1	2	12
27 aa. Andere	0,04	0,05	1	18

tabel 23

Elementen als schuldbelijdenis en credo hebben geen herkenning bij de remonstranten. De remonstranten zijn daarin vergelijkbaar met de doopsgezinden. Het zien van de breking van het brood en de vredeskus zouden wat de remonstranten betreft iets hoger in de beleving kunnen staan.

5. SEKSE

De waardering bij vrouwen is qua opbouw vergelijkbaar met het gemiddelde, maar de scores liggen hoger. Dat impliceert dat er nog meer

herkenning is dan gemiddeld, mannen zijn – met een gemeenplaats gesproken - iets relativerender blijkbaar.

Eucharistie / avondmaal als:	allen	vrouwen
Gedachtenis van Christus	3,31	3,35
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,34
Dankzegging aan de Vader	2,97	3,1
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	2,74
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	2,67
Andere	0,21	0,25

tabel 24

De voorkeuren van de persoonlijke beleving komt in het volgende schema naar voren.

De eerste vier items sluiten naadloos aan bij de algemene cijfers. Daarna volgt er enige variatie. De zegen / wegzending scoort meer dan vier posities hoger. Opvallend lager staan de instellingswoorden genoteerd. Oftewel: wat je doet in relatie tot God en in relatie tot andere mensen scoort hoger; wat er aan mystieke woorden wordt uitgesproken scoort qua beleving lager bij de vrouwen.

Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	Vrouwen	Aantal vr.	Positie
1 w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,45	139	1
2 x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,44	134	2
3 b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,38	116	3
4 a. als we de lof van God zingen	0,3	0,35	107	4
5 g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,34	105	6
6 e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,33	100	7
7 j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,27	82	10
8 z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,35	107	4
9 t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,29	89	9
10 d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,3	91	8
11 l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,22	68	12
12 k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,22	68	12
13 c. als we de bijbel lezen	0,2	0,22	69	11
14 i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,21	63	14
15 n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,14	43	18
16 r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,13	40	19
17 p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,18	55	15
18 v. als we het brood breken	0,15	0,16	49	17
19 h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,17	53	16
20 u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0,13	40	19
21 q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,07	20	24
22 o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0,08	26	23
23 s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,09	27	21
24 y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0,09	27	21
25 f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,05	16	25
26 m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,04	13	26
27 aa. Andere	0,04	0,04	13	26

tabel 25

6. LEEFTIJD

Mensen onder de 50 scoren qua volgorde gelijk aan het gemiddelde. De herkenning is wel iets groter dan bij het gemiddelde. Dat geldt alle onderdelen en het overtreft zelfs de beleving van vrouwen.

Eucharistie / avondmaal als:	Allen	Rest<50
Gedachtenis van Christus	3,31	3,66
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,45
Dankzegging aan de Vader	2,97	3,34
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	2,81
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	2,83
Andere	0,21	0

tabel 26

Gerekend naar de beleving ontstaat het volgende beeld:

	Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	Onder 50	Aantal	Positie
1	w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,44	39	1
2	x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,43	38	2
3	b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,32	28	4
4	a. als we de lof van God zingen	0,3	0,35	31	3
5	g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,16	14	16
6	e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,28	25	6
7	j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,31	27	5
8	z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,24	21	9
9	t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,23	20	11
10	d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,16	14	16
11	l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,2	18	13
12	k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,24	21	9
13	c. als we de bijbel lezen	0,2	0,2	18	13
14	i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,26	23	7
15	n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,25	22	8
16	r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,16	14	16
17	p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,22	19	12
18	v. als we het brood breken	0,15	0,17	15	15
19	h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,09	8	20
20	u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0,13	11	19
21	q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,08	7	21
22	o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0,05	4	26
23	s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,08	7	21
24	y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0,06	5	25
25	f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,07	6	23
26	m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,07	6	23
27	aa. Andere	0,04	0,02	2	27

tabel 27

Het beeld bovenaan de lijst is vergelijkbaar met het algemene beeld. Opvallend hoger wil men plaatsen: de dank en de aanroeping van de heilige Geest. Opvallend lager komt uit: het gebed voor de wereld. Spiritualiteit scoort dus steviger bij de mensen onder de vijftig jaar.

7. AMBT

Als we kijken naar de mensen die ambtsdrager zijn, dan zien we het volgende beeld:

Eucharistie / avondmaal als:	Totaal	Ambt
Gedachtenis van Christus	3,31	3,42
Gemeenschap van de gelovigen	3,25	3,41
Dankzegging aan de Vader	2,97	3,08
Aanroeping van de heilige Geest	2,63	2,68
Maaltijd van het Koninkrijk	2,53	2,67
Andere	0,21	0,18

tabel 28

De volgorde is gelijk aan het gemiddelde. De scores liggen iets hoger bij alle onderdelen. Dus de beleving is nog meer richting ‘zeer herkenbaar’. Bij mensen onder de vijftig zaten de cijfers overigens nog hoger.

	Belangrijk voor persoonlijke beleving:	Allen	Ambt	Aantal	Positie
1	w. als we eten en drinken in gemeenschap met Christus	0,44	0,41	73	2
2	x. als we eten en drinken in gemeenschap met ieder lid v.d.kerk	0,4	0,42	75	1
3	b. als we schuldbelijden en vergeving van zonden ontvangen	0,36	0,3	53	4
4	a. als we de lof van God zingen	0,3	0,28	50	6
5	g. als we bidden voor de wereld	0,3	0,27	47	7
6	e. als we het geloof belijden (credo)	0,3	0,23	41	8
7	j. als we de instellingswoorden horen uit het Nieuwe Testament	0,3	0,32	57	3
8	z. als we de zegen van een wegzending ontvangen	0,28	0,23	40	9
9	t. als we het gebed van de Heer bidden	0,27	0,21	38	9
10	d. als we luisteren naar uitleg van Gods Woord	0,25	0,2	35	11
11	l. als we denken aan verlossing, opstanding, hvaart en Pinksteren	0,23	0,29	51	5
12	k. als we denken aan lijden, sterven en dood	0,22	0,19	33	12
13	c. als we de bijbel lezen	0,2	0,18	32	14
14	i. als we God danken voor wonderen schepping, verlossing, heilig.	0,18	0,16	28	15
15	n. als we de heilige Geest aanroepen over gemeenschap vd. Gaven	0,17	0,19	33	12
16	r. als we bidden om wederkomst en zichtbaar worden Koninkrijk	0,16	0,23	40	9
17	p. als we ons toewijden aan God	0,15	0,16	28	15
18	v. als we het brood breken	0,15	0,16	28	15
19	h. als we zien hoe brood en wijn gereed gemaakt worden	0,13	0,14	24	20
20	u. als we de vredeskus geven als teken verzoening en vrede	0,13	0,15	26	18
21	q. als we verwijzen naar de gemeenschap der heiligen	0,09	0,13	23	21
22	o. als we de heilige Geest aanroepen over brood en wijn	0,09	0,08	14	23
23	s. als we als gemeenschap ons Amen verwoorden	0,08	0,15	26	18
24	y. als we een zending ontvangen voor de wereld	0,07	0,11	19	22
25	f. als we bidden voor de kerk	0,06	0,08	14	23
26	m. als we geld geven voor de diakonie	0,04	0,03	6	26
27	aa. Andere	0,04	0,05	8	25

tabel 29

Opvallend is de wisseling van 1 en 2 bij de ambtsdragers. Zij scoren de gemeenschap met ieder lid van de kerk hoger dan de gemeenschap met Christus. Mogelijk dat hier het besef van verantwoordelijkheid voor de gemeenschap ook parten speelt. Opvallend hoger willen ze laten eindigen: de instellingswoorden, en het denken aan verlossing, opstanding, hemelvaart en Pinksteren, als ook het bidden om de wederkomst en het zichtbaar worden van het Koninkrijk.

8. ROUTEVOORSTEL

De inventarisatie is interessant voor de pers en kan ook bij de verdere besprekingen een oriënterende rol spelen. Daarom stellen we voor om met een persontmoeting in het voorjaar de gegevens aan te bieden en toe te lichten voor de pers. Dit zou kunnen zijn, nadat de kerngroep en het moderamen kennis hebben genomen van de gegevens. Doelstelling is drieërlei: a) je geeft input aan het vervolgesprek; b) je werkt aan popularisering van het thema; c) je geeft publieke feedback aan alle mensen die meegedaan hebben met het onderzoek.

Versie 09012015, kvdk